

Archeologienota

Ranst – Processieweg 2

Jordi Bruggeman

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteur: Jordi Bruggeman

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/141

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	9
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken	9
2.3.3	Werkwijze	21
2.4	Assessmentrapport	21
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	21
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	28
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	32
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	34
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	35
3	Samenvatting	36
4	Bibliografie	37
4.1	Publicaties	37
4.2	Websites	37
5	Bijlagen	38
5.1	Archeologische periodes	38

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021E177

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Ranst, Ranst,
Processieweg 2, Laar

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 163793.32, 209072.30
- 163900.52, 209163.17

Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Ranst, Afdeling 1, sectie C, nummers 39D, 39E, 40C en 42

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3220 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 12/05/2021 – 17/05/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Figuur 4: Plan bestaande toestand met aanduiding van de te slopen gebouwen en de te rooien bomen

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een woonproject gerealiseerd worden, bestaande uit drie woningen en een meergezinswoning met vijf wooneenheden (appartementen, Figuur 6). Het terreinprofiel wordt niet aangepast (Figuur 7 en Figuur 8). Twee van de woningen zullen hun toegang hebben langs de Laarstraat. De derde woning zal zich bevinden in de hoek tussen de Processieweg en de Laarstraat. De appartementen sluiten ten zuiden aan op deze woning en ook bij huisnummer 4. In het oosten van het onderzoeksgebied zal een bijgebouw opgericht worden dat dienst zal doen als carport, fietsenberging en tuinberging. Een toegangsweg wordt voorzien vanaf de Processieweg.

De woningen worden voorzien van een kruipkelder met een diepte van 1,40 m onder het huidige maaiveld. De funderingen zullen 25 cm dieper reiken (Figuur 9 en Figuur 10). De appartementen worden voorzien van een kelder met een vloerniveau dat zich 2,70 m onder het huidige zal bevinden (Figuur 11, Figuur 12 en Figuur 13). De betonplaat zal 30 cm dik zijn. De uitgraafdiepte bedraagt dus 3,0 m. De terrassen van de woningen en appartementen zullen tot 15 cm onder het maaiveld reiken. Septische putten, regenwaterputten en infiltratieputten worden geplaatst ter hoogte van de voortuinstroken. Het bijgebouw wordt gerealiseerd op een betonplaat op volle grond met een dikte van 10 cm (Figuur 14, Figuur 15 en Figuur 16). De toegangsweg naar de carport zal een verstoring veroorzaken van ca. 60 cm. De bestaande bomen worden, op één exemplaar na in het uiterste zuidoosten, gerooid. In het uiterste zuidoosten worden er bijkomende bomen aangeplant en ook aan de straatzijde worden bomen aangeplant. De omgevingsaanleg met de aanplant van bomen zal vermoedelijk plaatselijk een verstoring tot ca. 80 cm diep veroorzaken.

Legende

Wanden

	Afsluiting in gipskarton
	Muur in snelbouw
	Buitemuur gevelsteen
	Betonblokken
	Kelderwand

Symbolen

	Referentiepunt
	Rookmelder
	Fotopunt
	Verlichtingspaal
	Noordpijl
	watersluis
	Riioekdksel
	Elektriditeitskast (openbaar domein)
	Dakhelling
	Afvoer FEC.
	Afvoer RWA
	Afvoer DWA
	Schacht
	Boom
	Naakboom
	Struikgewas
	Haag

Materialen

1. Parement: Rood genuanceerd parementsteen
2. Parement: genuanceerd parementsteen
3. Dakbedekking pannen: Keramische pannen, donkere kleur
4. Dakbedekking pannen: Keramische pannen, rood genuanceerde pannen
5. Dakbedekking zink
6. Buitenschrijfwerk: PVC donkere kleur
7. Prefab: Carport
8. Dorpel: blauwe hardsteen
9. Regenwaterafvoer: zink
10. Kunststof leien
11. Buitenschrijfwerk hout

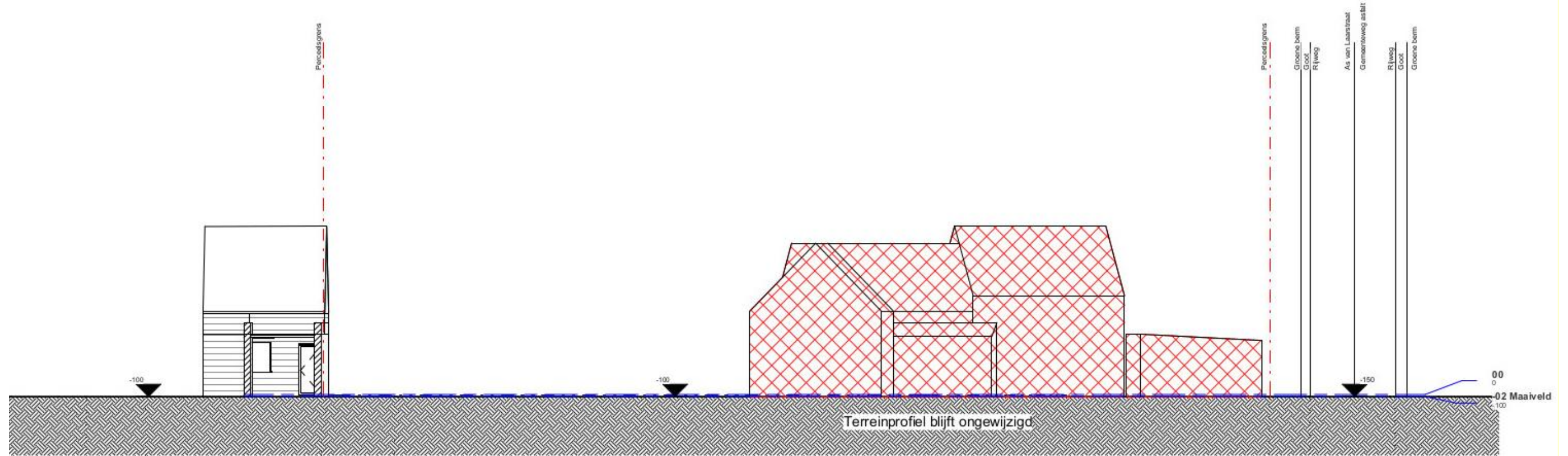
Omgeving

	Eigen perceel
	Perceel bureu
	Naast liggende/naburige bebouwing
	Asfalt
	Beton
	Voetpad klinkers grijs/ terrasklinkers (EN/OF oprijt)waterdoorlatend
	Voetpad betondalles grijs/ terrasklinkers (EN/OF oprijt) waterdoorlatend
	Fietspad beton/asfalt rood
	Fietspadklinkers rood
	Fietspadbetondalles rood
	Dolomiet
	Zand
	Beek/Gracht/Vijver/Zwembad
	Terras (hout)
	Perceelsgrens
	Roolijn (erkel indien deze niet samen valt met percedsgrens)
	te slopen element

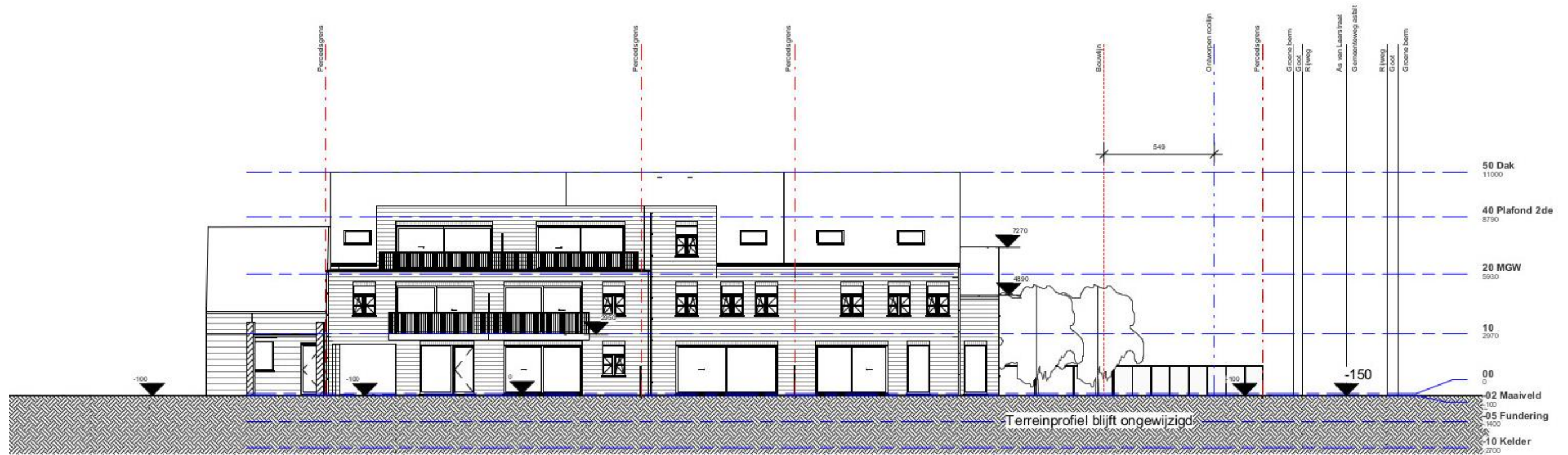
Figuur 5: Legende

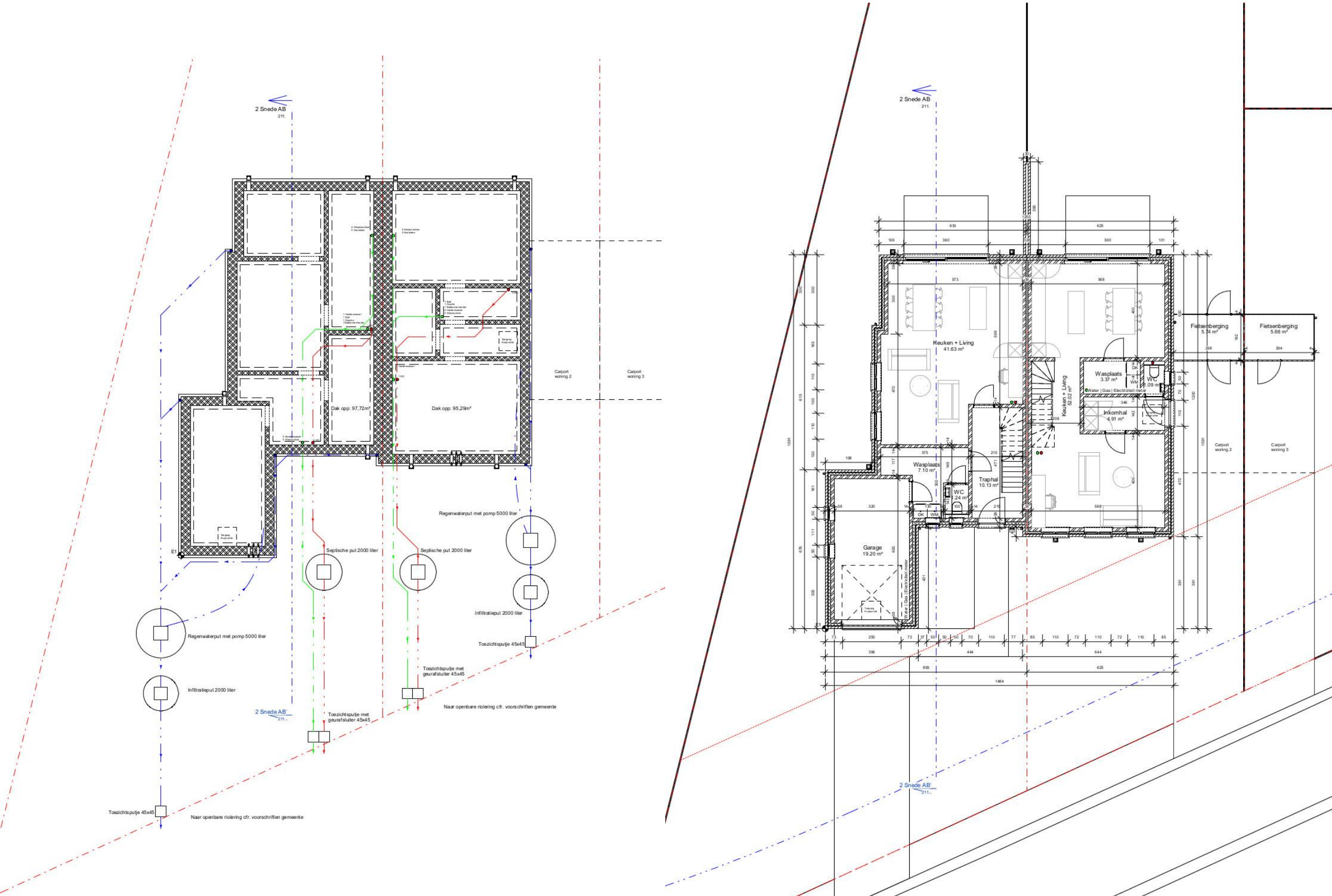
Figuur 6: Inplantingsplan

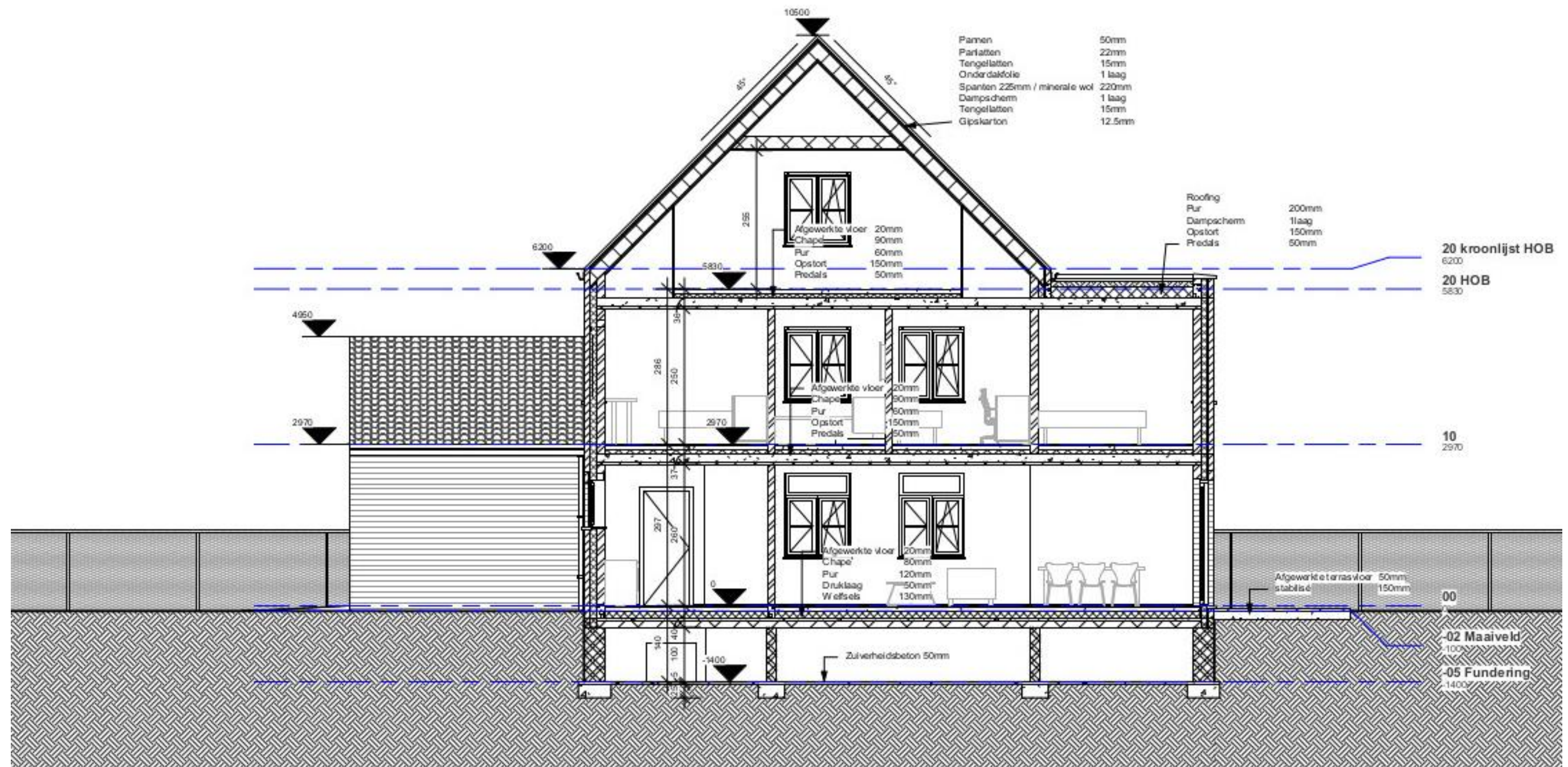
Figuur 7: Terreinsnede bestaande toestand (zuid-noord)

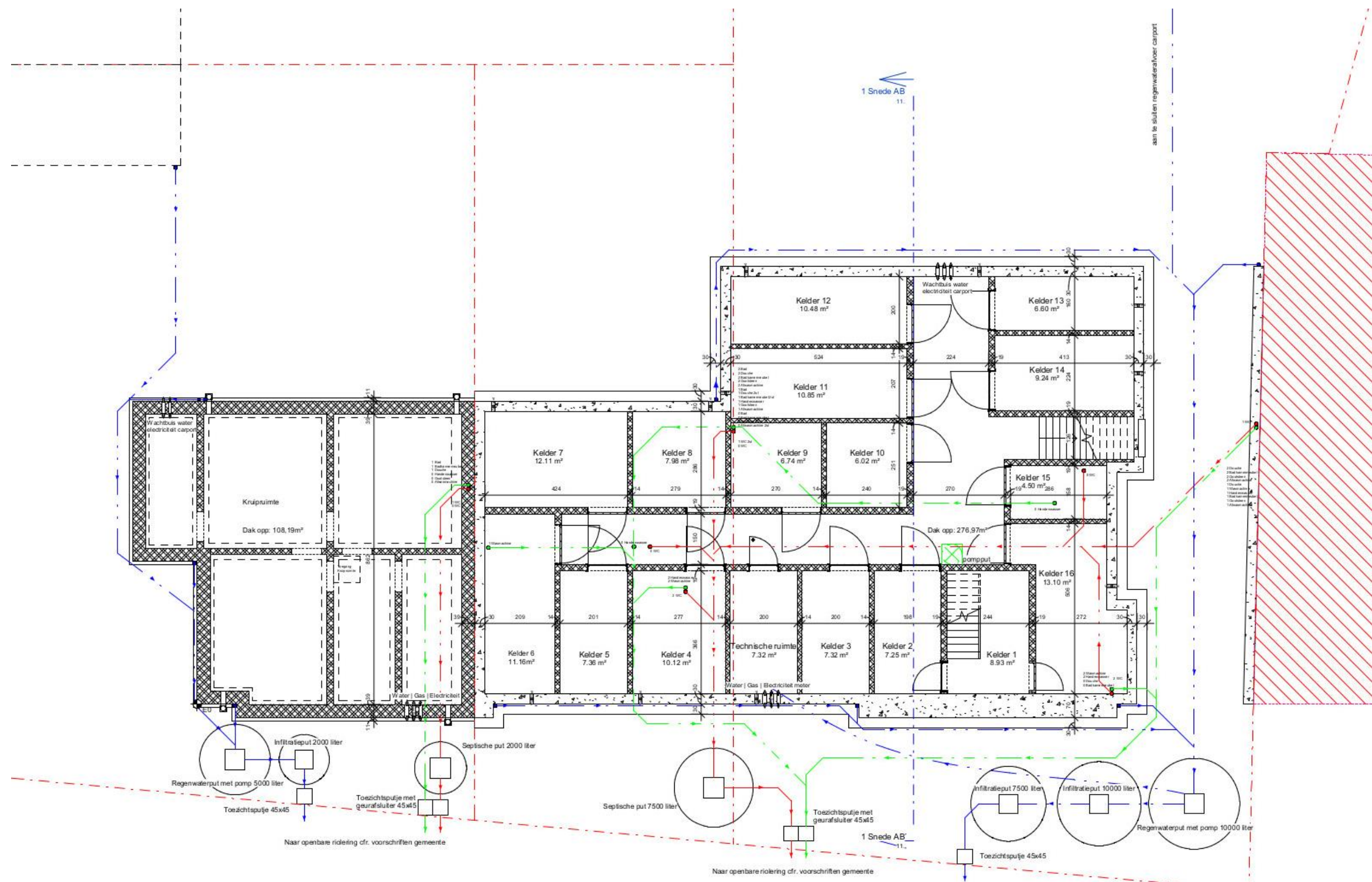
Figuur 8: Terreinsnede geplande toestand (zuid-noord)

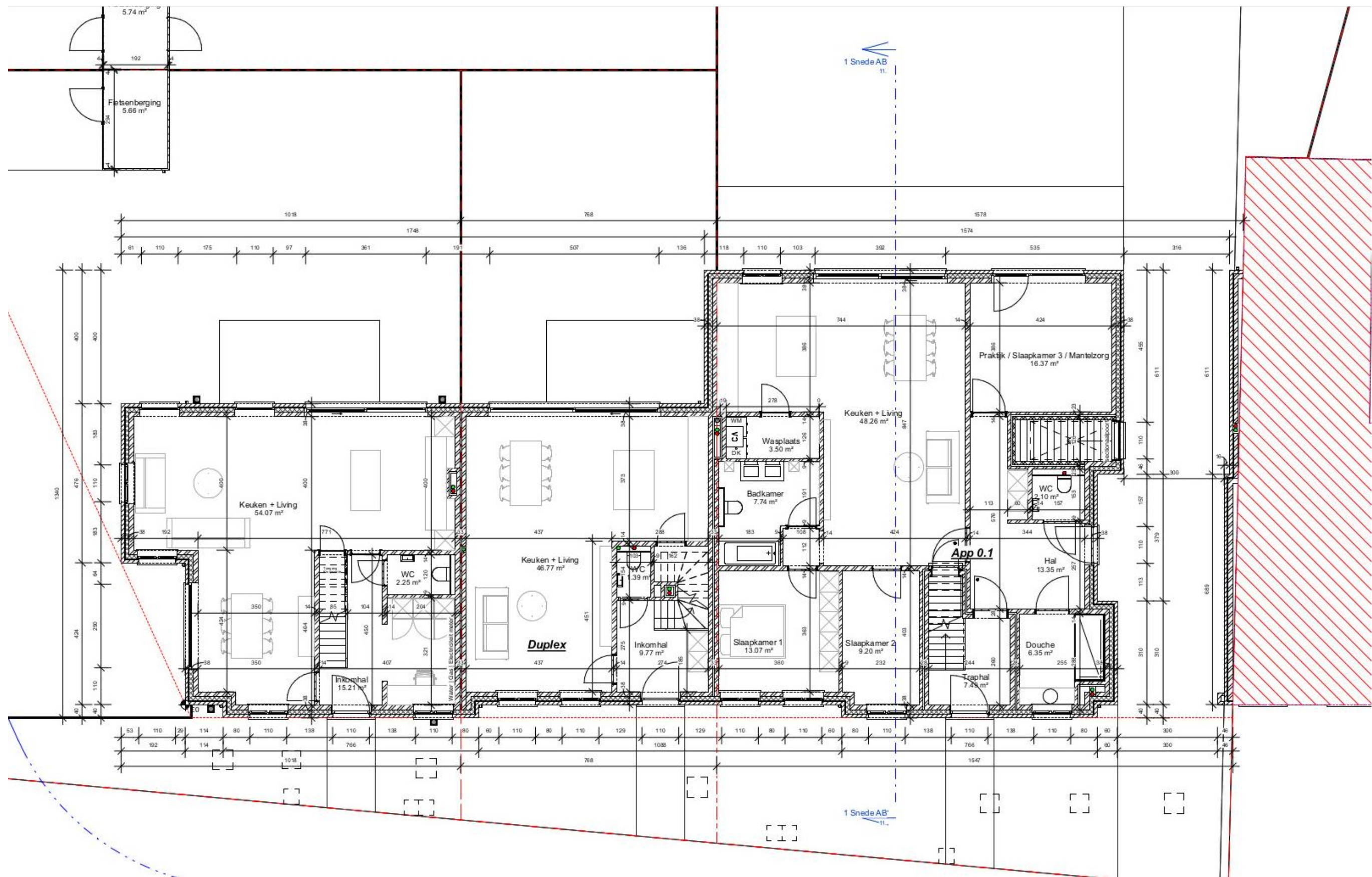
Figuur 9: Funderings- en rioleringsplan (links) en plan gelijkvloers (rechts) van de geplande toestand van de woningen langs de Laarstraat

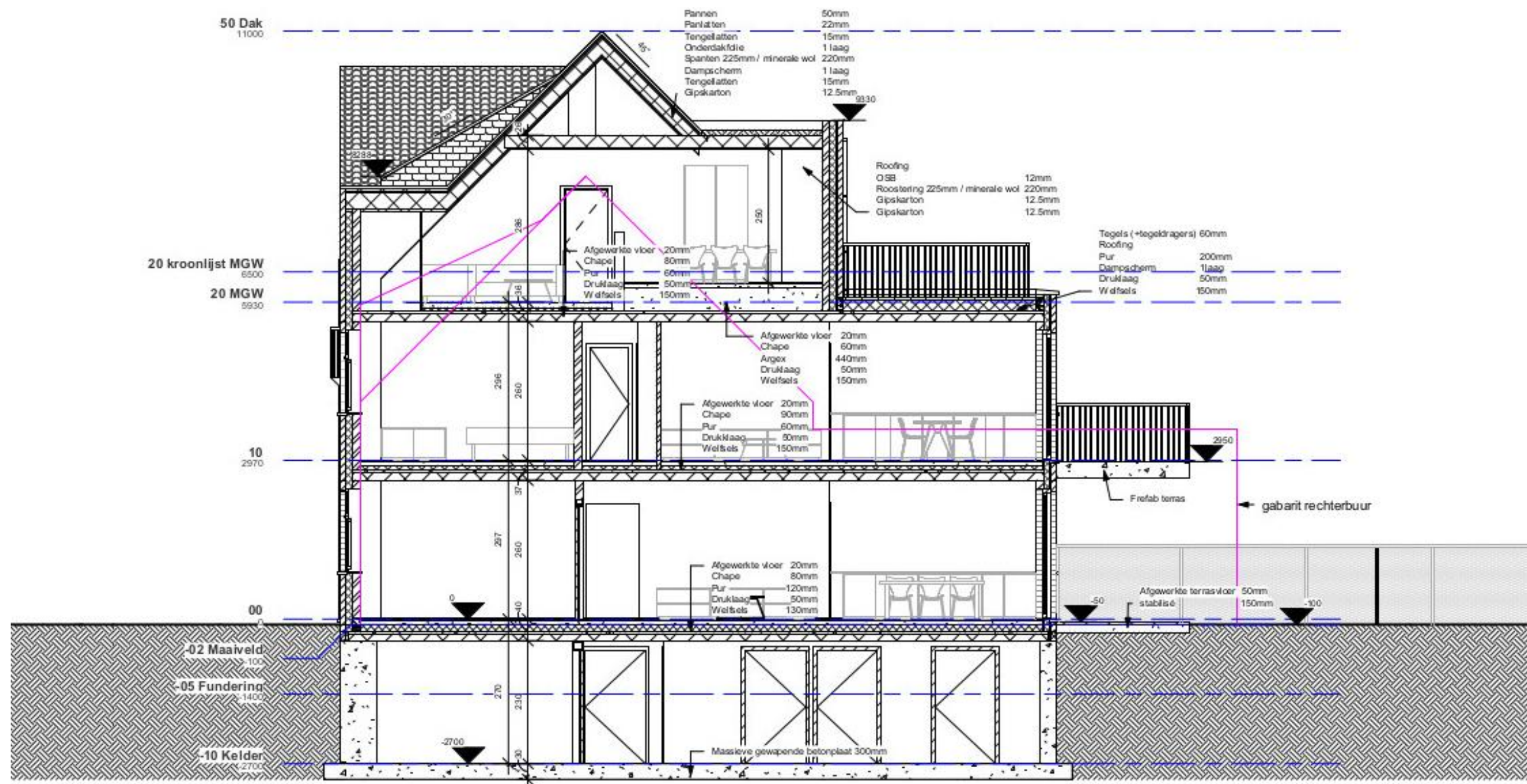
Figuur 10: Doorsnede (AB) door de geplande woningen langs de Laarstraat

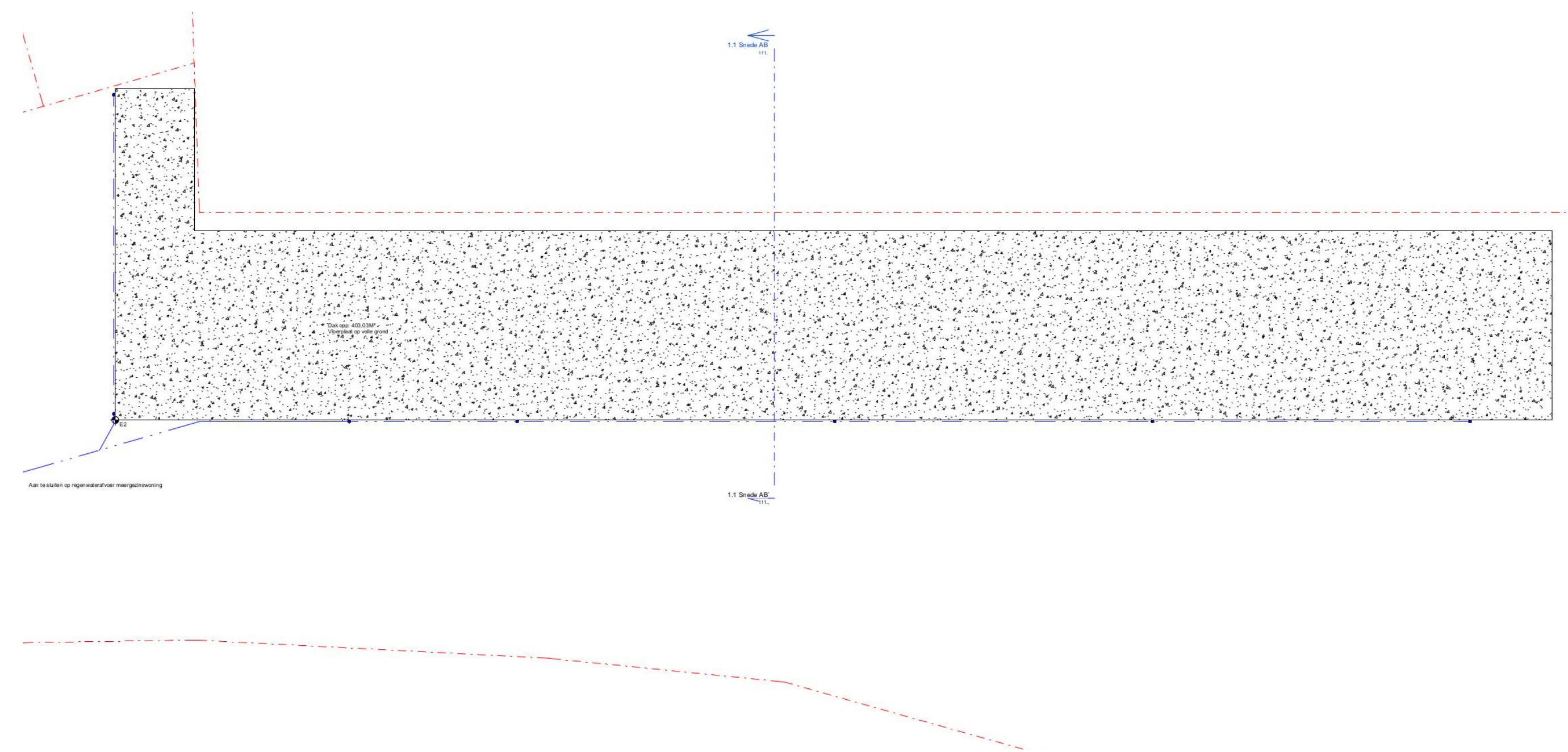
Figuur 11: Funderings- en rioleringsplan van de geplande toestand van de woningen langs de Processieweg

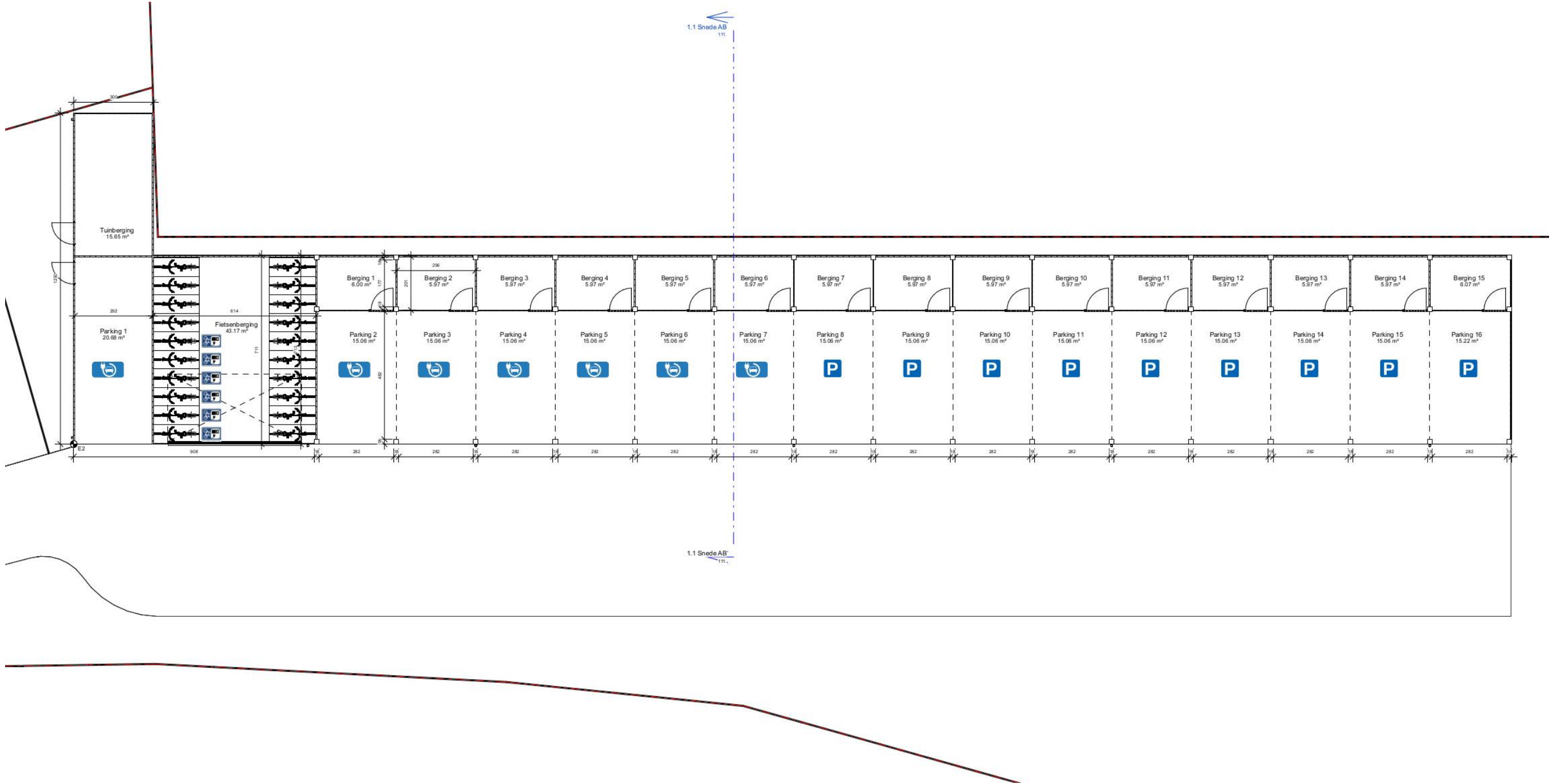
Figuur 12: Plan gelijkvloers van de geplande toestand van de woningen langs de Processieweg

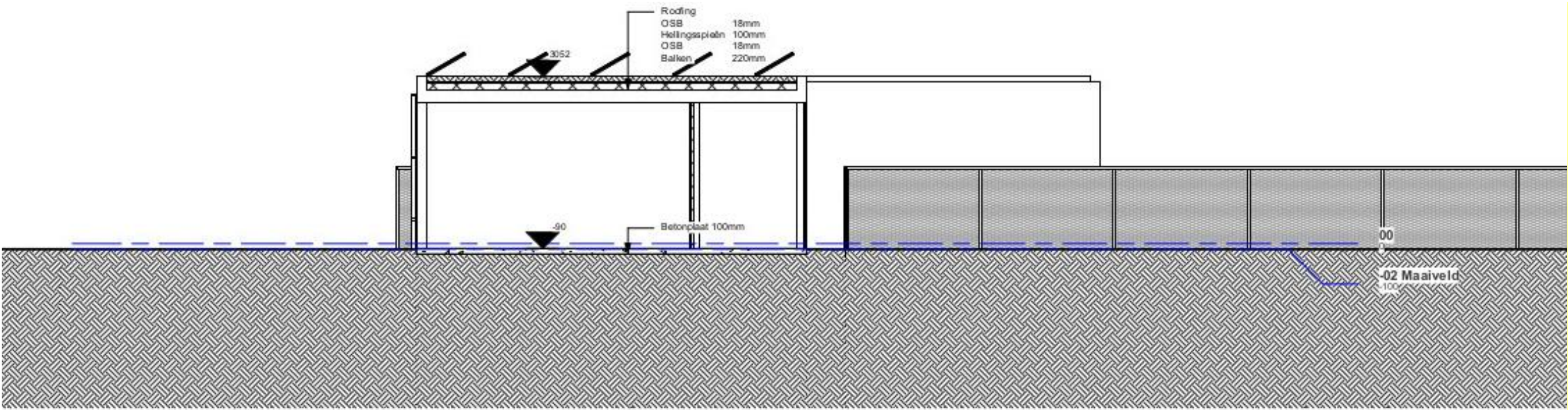
Figuur 13: Doorsnede (AB) door de geplande woningen langs de Processieweg

Figuur 14: Funderingsplan gepland bijgebouw

Figuur 15: Plan gelijkvloers gepland bijgebouw

Figuur 16: Doorsnede (AB) gepland bijgebouw

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

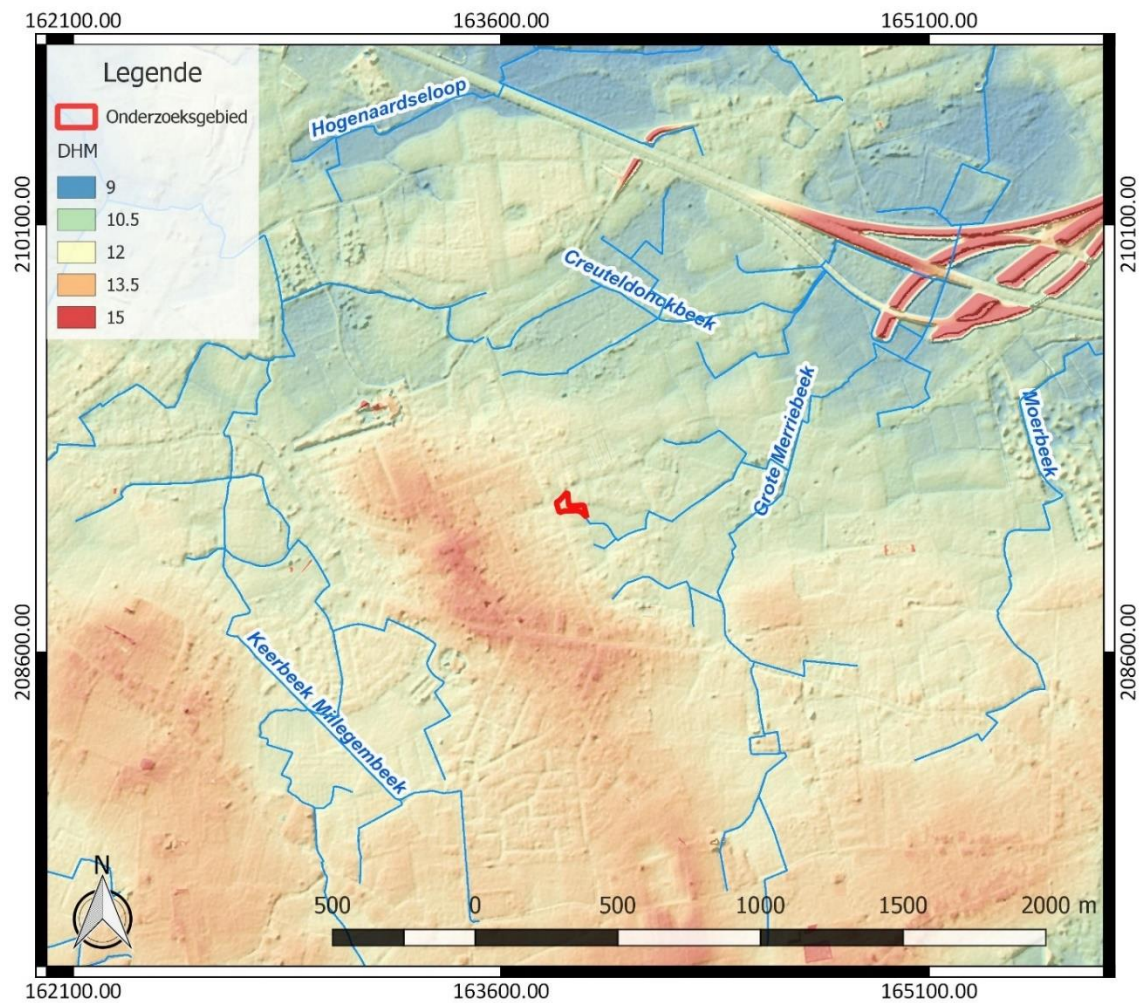
Het onderzoeksgebied is gelegen ten noordoosten van het centrum van Ranst. Het sluit in het noordwesten aan op de Laarstraat en in het zuidwesten op de Processieweg (Figuur 17). Ten oosten bevindt zich de straat Dullaard en ten zuiden de Donkereweg. Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden Scheldebekken. In het zuidoosten van het onderzoeksgebied ontspringt een naamloze waterloop die aansluit op de Grote Merriebeek, die uitmondt in de Groot Schijn (Figuur 19).

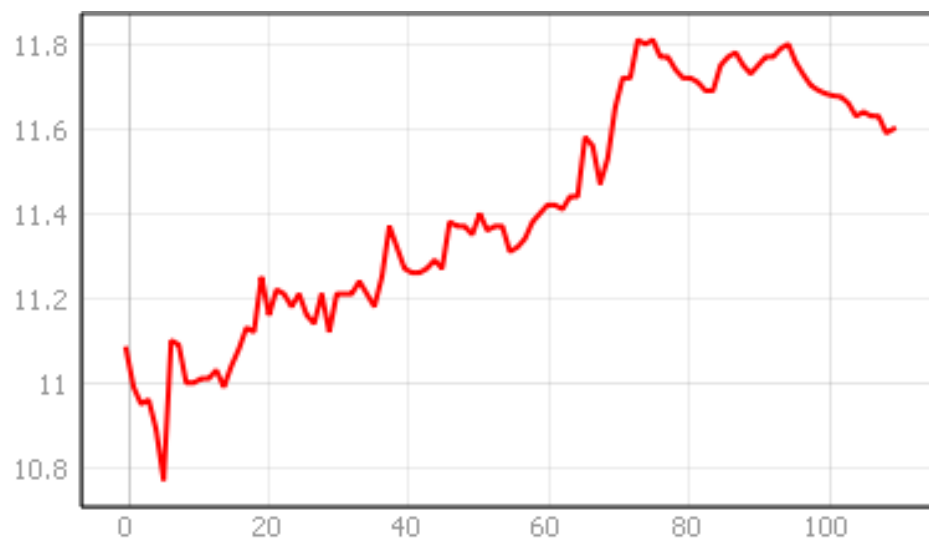
Figuur 17: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 18: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

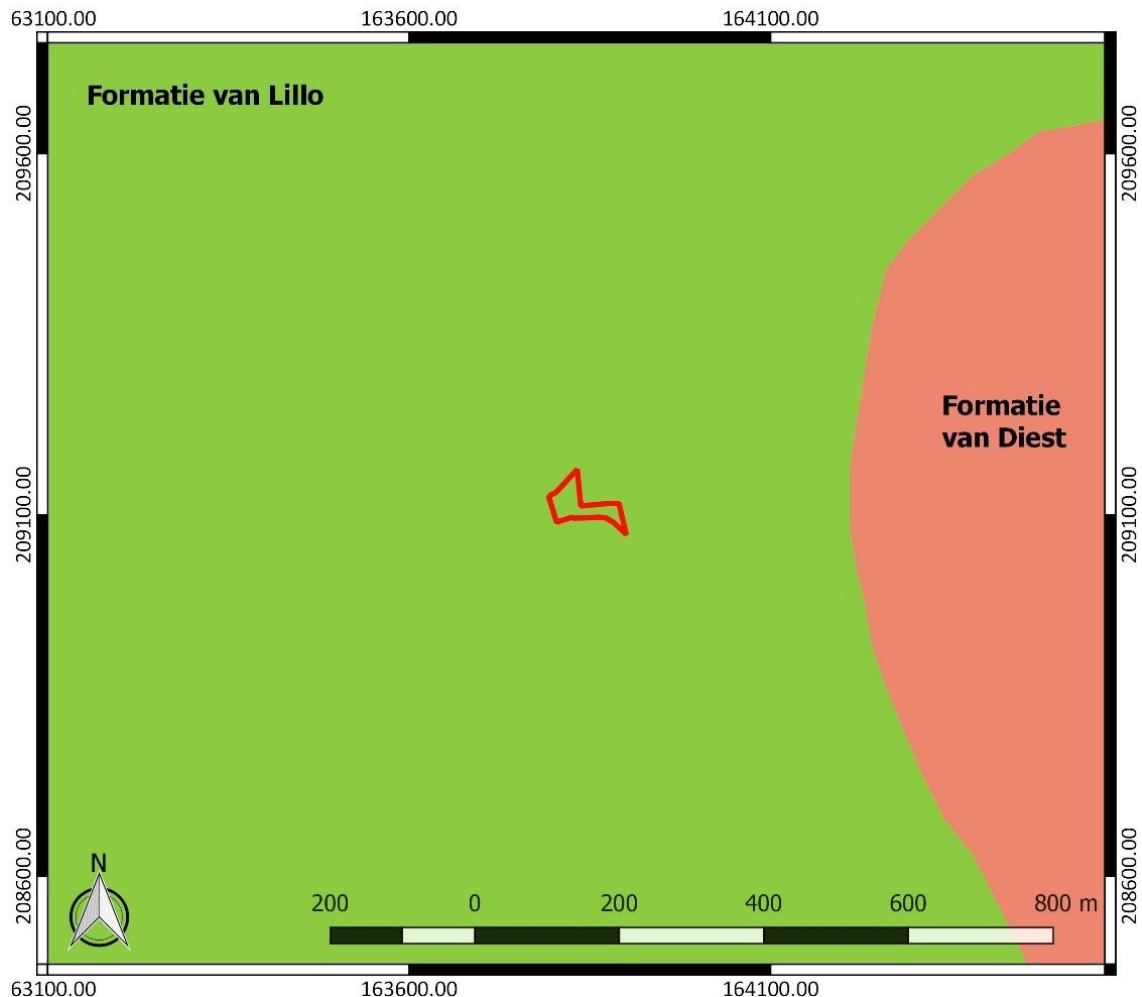

Figuur 19: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 20: Hoogteverloop van zuidoost naar noordwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Ranst tot de depressie van de *Schijns-Nete*. Dit is een laaggelegen gebied waar de topografie zich beneden de 20 m situeert. Het zuidwesten in de omgeving van Lier is het meest laaggelegen en ligt maar enkele meter boven het huidige zeeniveau.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich op de oostelijke flank van een noordwest-zuidoost georiënteerde zandrug (Figuur 18), waar het centrum van Ranst op gelegen is. Het terrein kent een hoogte van 10,8 tot 11,8 m TAW (Figuur 20).

Figuur 21: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

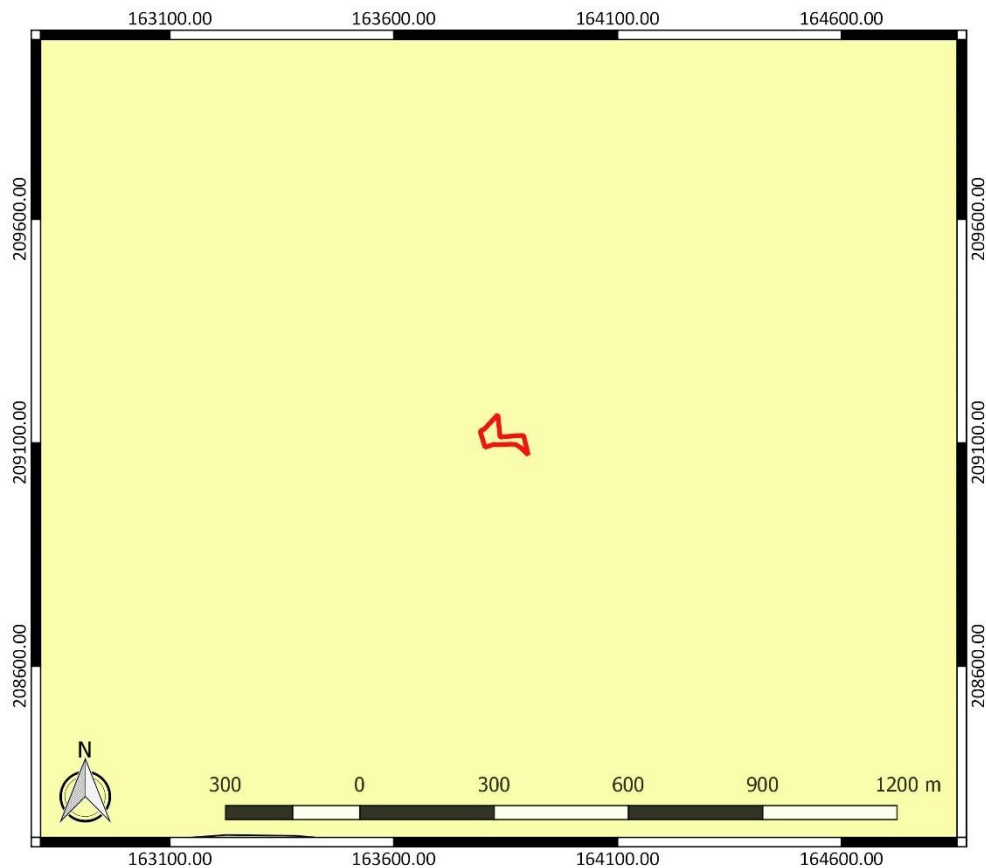
De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 21) bestaat uit de Formatie van Lillo. Dit wordt gekenmerkt door groen tot grijsbruin fijn zand dat weinig glauconiethoudend is en dat schelpen aan de basis bevat.⁴

De quartairgeologische kaart (Figuur 22) geeft aan dat binnen het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁵

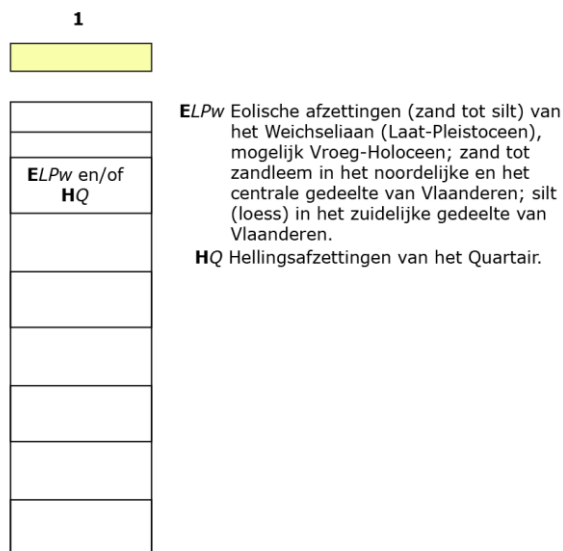
³ Goolaerts/Beerten 2006, 2

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

Figuur 22: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

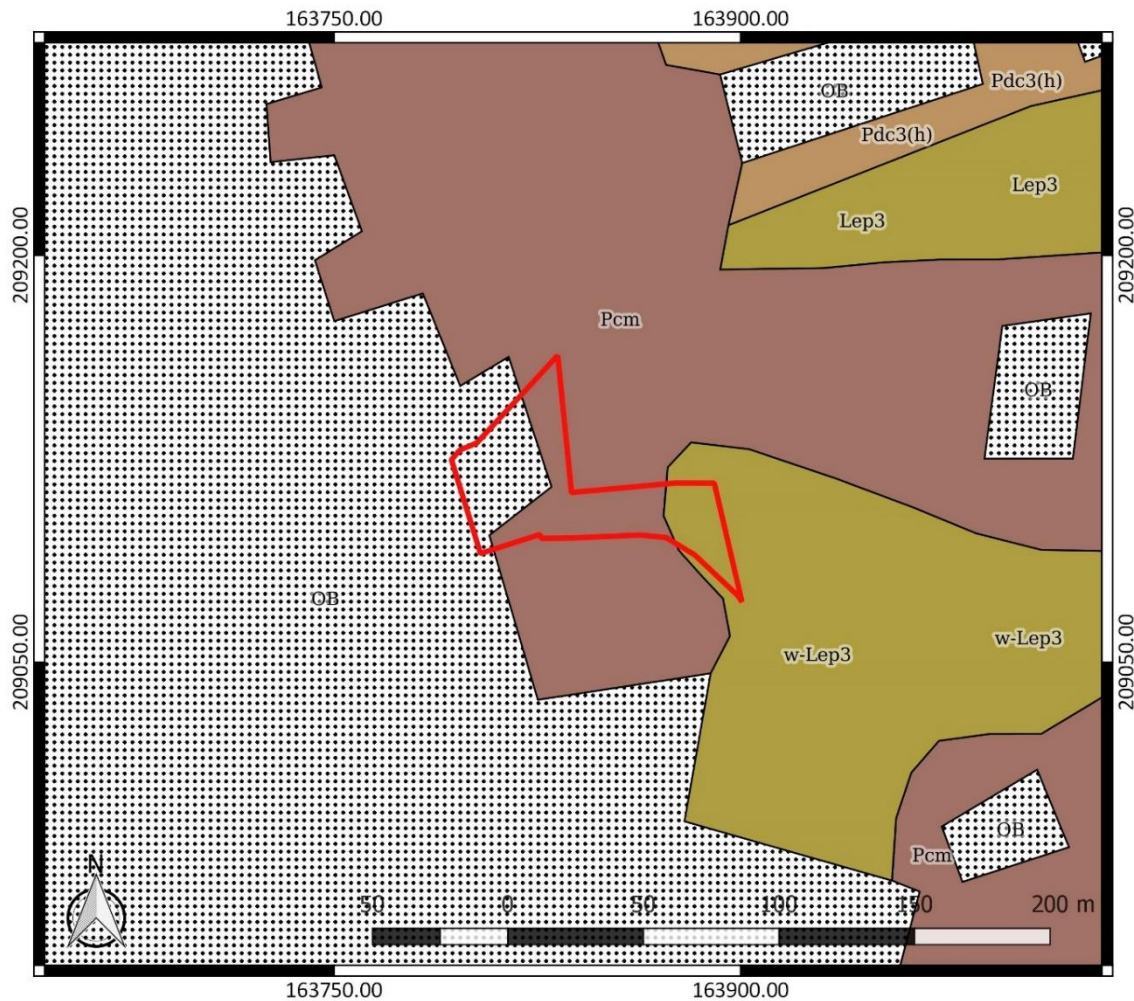

Figuur 23: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

Centraal binnen het onderzoeksgebied is een matig droge licht zandleembodem met dikke antropogene humus A horizont met verbrokkelde textuur B horizont te verwachten (Pcm).⁶ De bodemkaart (Figuur 24) situeert het westelijke deel van het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Wellicht is ook hier een matig droge licht zandleembodem met dikke antropogene humus

⁶ De Coninck 1963, 58

A horizont aanwezig. In het oosten van het terrein treffen we een natte (sterk gleyig met reductiehorizont) zandleembodem zonder profiel aan met klei-zandsubstraat op geringe of matige diepte en een dikke humeuze bovengrond (w-Lep3). De bodem betreft roestig alluvium rustend op groenachtige, zandige klei, die naar onder overgaat in glauconietrijk zandiger materiaal.⁷ Er is dus een verschil op te merken tussen een matig droge bodem, die op de hoger gelegen delen van het terrein voorkomt, en een natte bodem, die ter hoogte van de iets lager gelegen delen van het terrein te situeren is.

Figuur 24: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

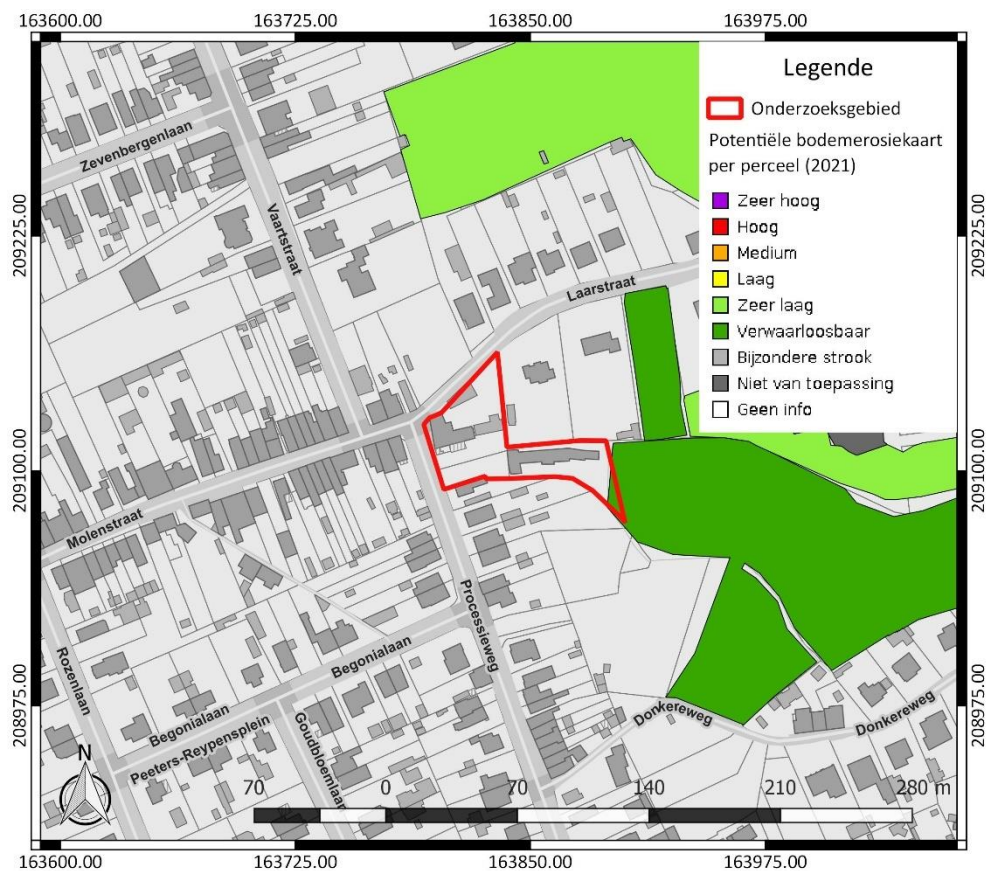
De aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont wijst mogelijk op een goed bewaard bodemarchief. De antropogene horizont is waarschijnlijk een plaggenbodem, het restant van een systeem van bemesting waarbij mest uit de potstal vermengd met plaggen op de akkers werd gebracht. De algemene toepassing van plaggenbemesting in de Antwerpse Kempen is te situeren vanaf het begin van de 13de eeuw en werd toegepast tot aan de industrialisering van de landbouw. De meeste plaggenbodems lijken pas vanaf de 14de of 15de eeuw gevormd. Plaggenbodems kunnen relatief dik zijn en bijgevolg een conserverende werking hebben voor het onderliggende bodemarchief, dat bij ondiepe ingrepen en landbouwvoering niet meer geraakt wordt.⁸

⁷ De Coninck 1963, 65

⁸ Bastiaens 1994, 83-86; van Doesburg *et al.* 2007, 150

Figuur 25: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 26: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruikskaart voor het grootste deel ingenomen door gras, struiken en bomen. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen gebouwen en verhardingen (Figuur 25). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 17). Volgens de potentiële bodemerosiekaart, die enkel gegevens verschaft over het oostelijke deel van het onderzoeksgebied, is de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied verwaarloosbaar (Figuur 26).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Ranst wordt voor eerst vermeld in 1140. Het maakte deel uit van de meierij Zandhoven in het markgraafschap Antwerpen. Ranst, Berchem en het grootste deel van Mortsel waren reeds in de 12de eeuw in het bezit van de familie Berthout, later genoemd Berchem en van Ranst. Voor 1186 werd te Ranst-Millegem de erfdeling doorgevoerd van het bezit van Arnould I van Berchem tussen de drie broers Arnoldus, Walter (of Willem of Wouter) en Nicolaas van Ranst. De gronden werden in drie loten verdeeld, wat een ontduubeling van het allodiaal goed Ranst tot gevolg had, ten voordele van Arnoldus en Walter. Deze laatsten hadden elk de helft van de rechten. Het gedeelte van Nicolaas, waaronder de heerlijkheid Quaetveken, werd ondergeschikt aan beiden. De twee afzonderlijke heerlijkheden hadden wel nog gemeenschappelijke raakpunten, want de vroegere gemeenschappelijke lenen werden niet verdeeld.⁹

Eind 13de eeuw worden Arnoldus de List en Walterus de Beghen vermeld als heren van Ranst. De heerlijke rechten van de in 1312 vermelde heer van Ranst Arnoldus de Lyst (of List) zullen zich waarschijnlijk uitgestrekt hebben over het gebied dat vanaf 1410 als Zevenbergen bekend zal staan. Ranst moet op een bepaald ogenblik aan het feodaal hof van Brabant toegekomen zijn, want in 1351 deed Costin I van Berchem leenverhef voor een leengoed te Berchem en te Ranst, namelijk Doggenhout.¹⁰

In 1357 wordt melding gemaakt van twee heren nl. Costin I van Berchem en Jean van Hesbeen, beiden ridders. Het leenverhef voor Zevenbergen gebeurde in 1461. Daardoor kwam ook de heerlijkheid Ranst toe aan de heer van Zevenbergen. In 1505 verkocht Filips de Schone de hoge en middelbare heerlijkheid van Ranst-Millegem aan Jan van Lyere (of Liere), heer van Doggenhout; terwijl de lage gerechtigheid in handen kwam van de heer van Zevenbergen. Hoge en middelbare heerlijkheid bleven in handen van de familie van Lyere, tot de goederen van Cornelius van Lyere in beslag genomen werden in 1544. In 1558 werd het door Filips II verkocht aan Nicolaas Oudaert, heer van Doggenhout. In 1630 bezat de heer van Doggenhout de hoge gerechtigheid en de heer van Zevenbergen de middelbare en de lage. De hoge en de middelbare gerechtigheid kwamen terug in handen van de heer van Doggenhout in 1639, terwijl de lage gerechtigheid uitgeoefend werd door beide heren. Filip-Frans de Fourneau, heer van Doggenhout, kocht in 1643 definitief de hoge gerechtigheid van de hertogen van Brabant.¹¹

Kort na 1649 moeten volgens R. van Berchem, Doggenhout en Zevenbergen twee afzonderlijke heerlijkheden hebben gevormd en op een onbekend tijdstip verkreeg Zevenbergen toch de hoge gerechtigheid te Ranst-Millegem.¹²

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Ranst [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13694> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

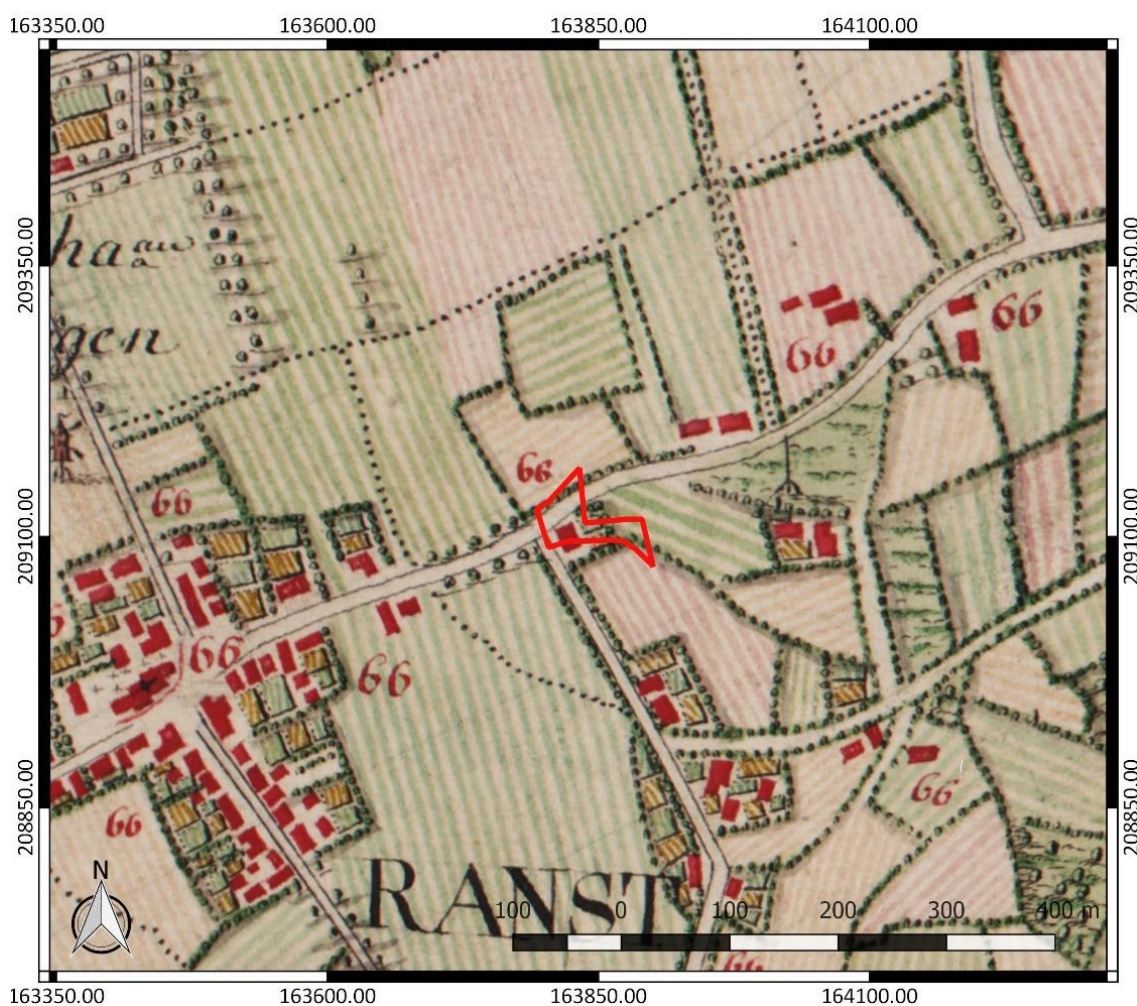
¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Ranst [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13694> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Ranst [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13694> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Ranst [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13694> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

Door kerstening ontstond een eerste parochie Millegem, vermeld vanaf 1202. Ranst was eerst een gehucht dat onder de bescherming stond van kasteel Doggenhout (?). Het werd in de 14de eeuw centrum van de heerlijkheid, gevolgd door de oprichting van een kerk en een parochie. De parochie Ranst was afhankelijk van het aartsdiakonaat Antwerpen en het bisdom Kamerijk. Vanaf 1559 maakte het deel uit van het bisdom Antwerpen en de dekenij Lier. Onder Hollands bewind kwam het bij het aartsbisdom Mechelen en de dekenij Herentals. Achtereenvolgens behoorde het tot de dekenij Lier (1837), Deurne (1873) en Zandhoven (1929).¹³

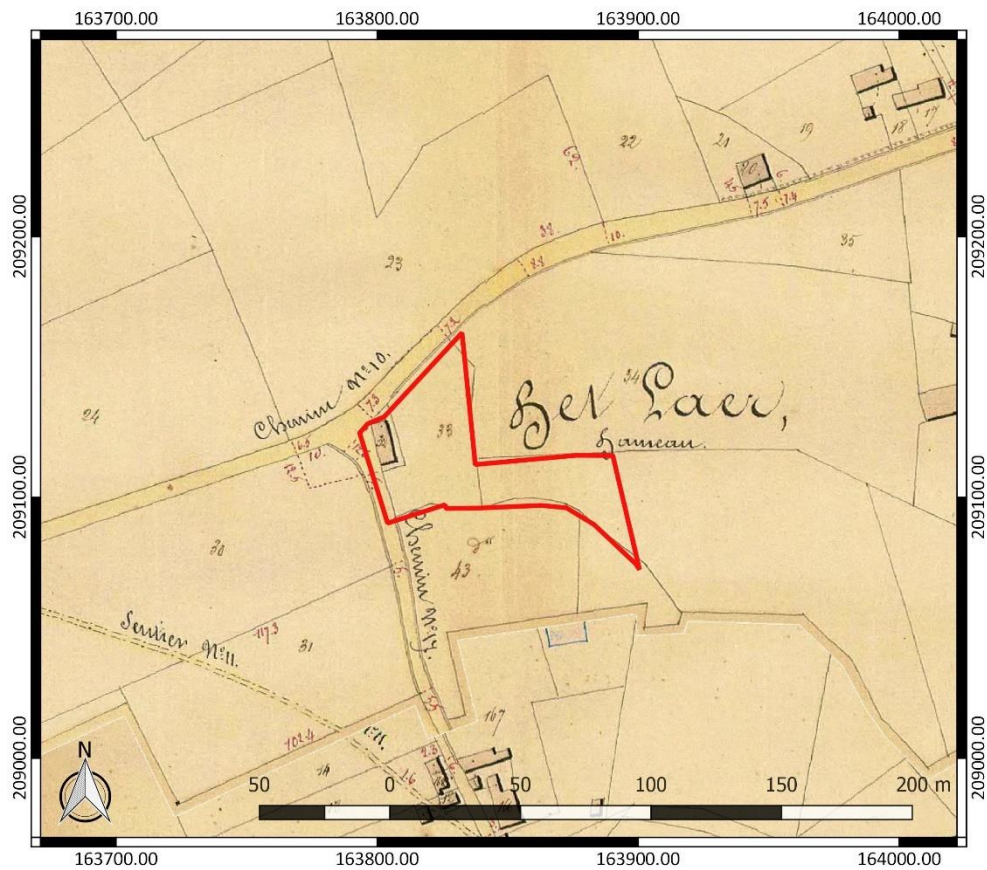
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied te situeren is op relatief korte afstand ten noordoosten van het centrum van Ranst, langs de Processieweg en de Laarstraat. In het westen bevindt zich een gebouw en verder is het onderzoeksgebied in gebruik als akkerland (Figuur 27).

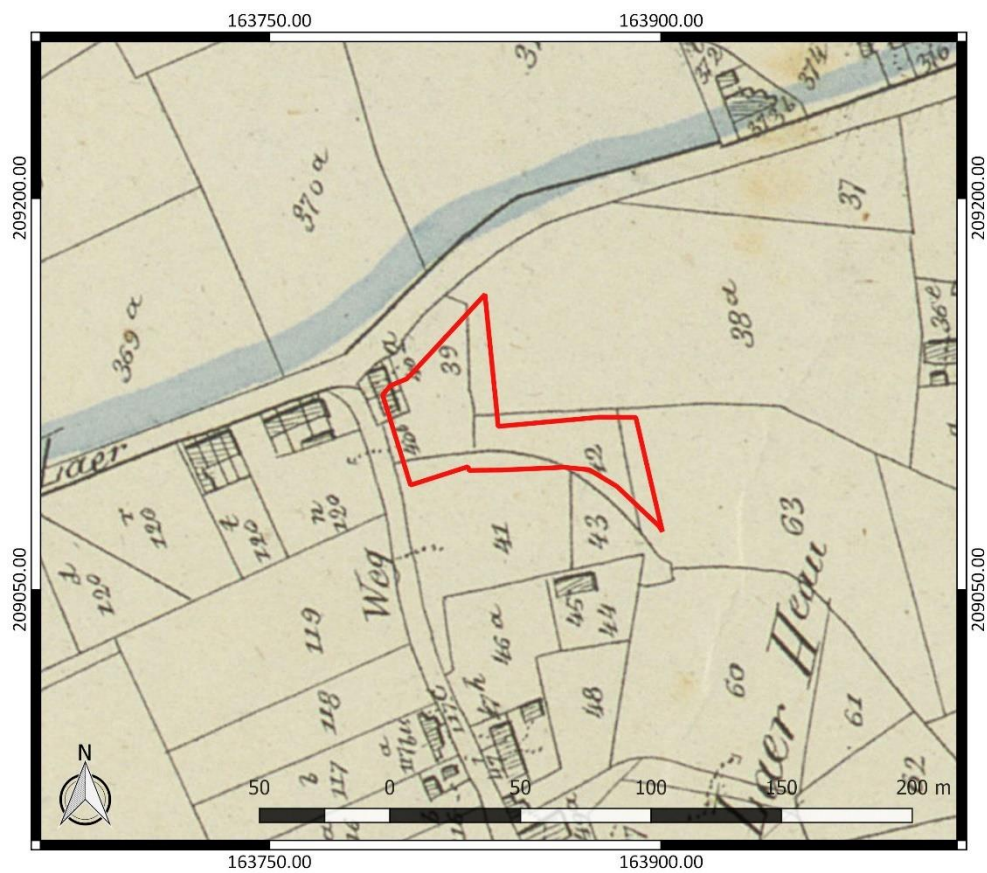
Figuur 27: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is nog steeds dezelfde bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Vermoedelijk was het terrein verder nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 28). De algemene percellering komt al vrij goed overeen met de huidige percellering. Het onderzoeksgebied maakt deel uit van het gehucht Het Laer.

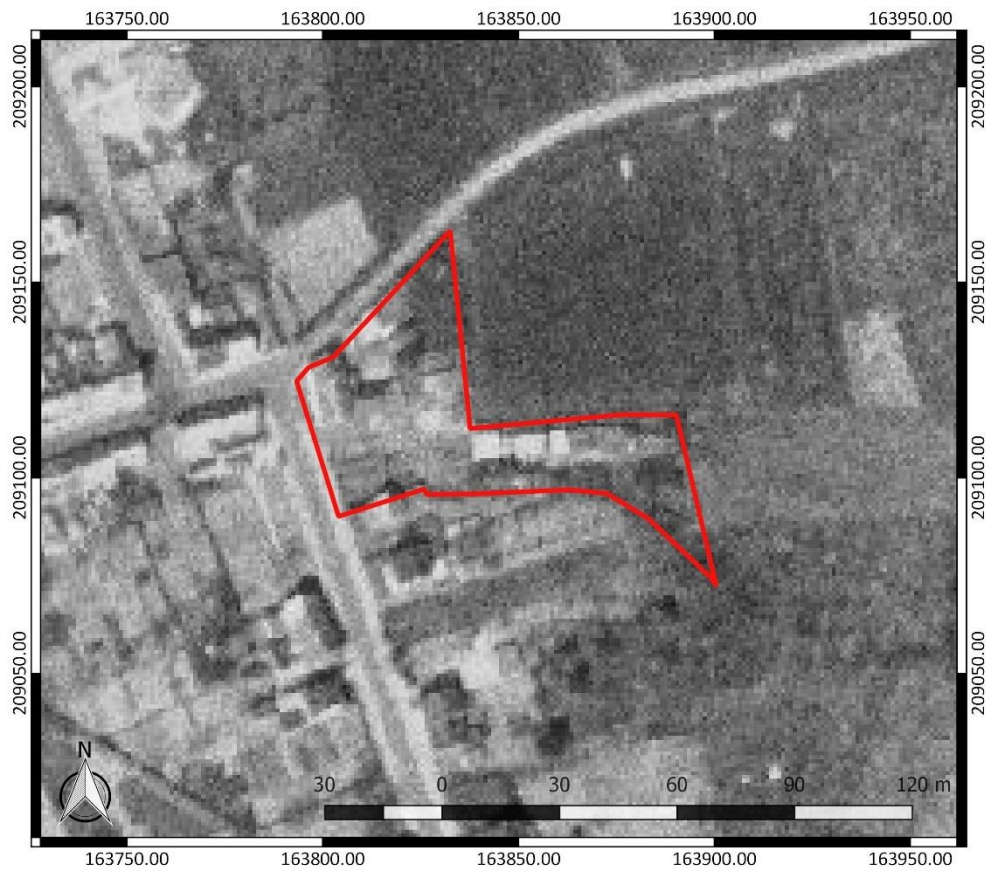
¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Ranst [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13694> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

Figuur 28: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 29: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 30: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

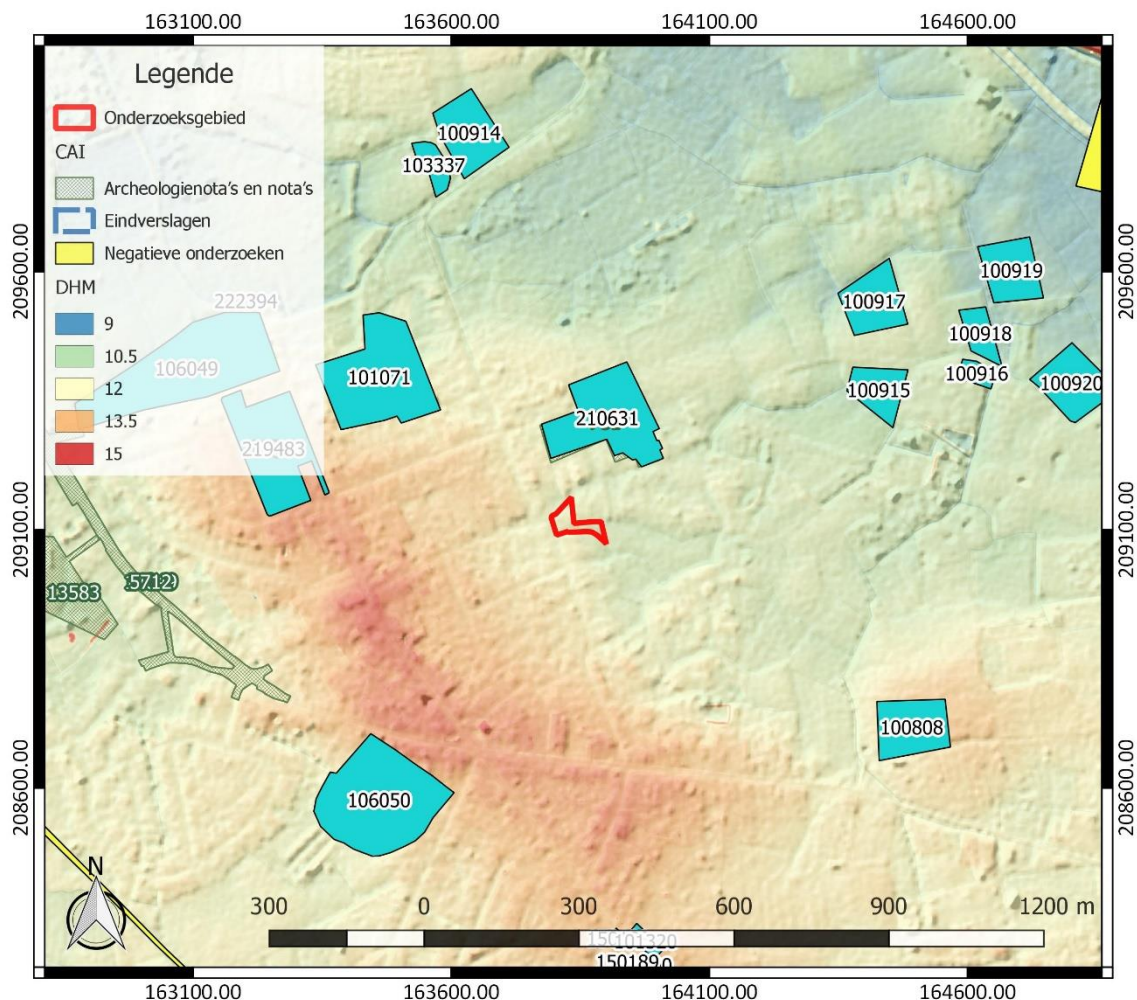
Figuur 31: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft voor het onderzoeksgebied een gelijkaardige situatie weer, maar het gebouw lijkt in twee opgesplitst. In de omgeving is de bebouwing licht toegenomen.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 30) geeft een toegenomen bebouwing weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. De bebouwing ten westen van het onderzoeksgebied is sterk toegenomen. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 31) toont voor het onderzoeksgebied een gelijkaardig beeld, maar de bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied is verder uitgebreid. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 17).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 32). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 32: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Op korte afstand ten noorden van het onderzoeksgebied werden uit de late bronstijd drie kringgreppels en twee mogelijk crematiegraven geregistreerd, naast greppels die mogelijk deel uitmaakten van een terreinafbakening of enclosure (CAI ID 210631). Uit de Romeinse tijd werden op deze locatie ook kuilen en paalkuilen aangetroffen, waarvan een deel toebehoort aan een

potstalwoning, die omgeven was door een greppel. Verder werden een bijgebouw, een vierpalige spieker en een waterput vastgesteld die niet aan een specifieke periode konden toegewezen worden.¹⁴

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied, op of nabij de top van de zandrug, bevinden zich enkele CAI-locaties. Het gaat in de eerste plaats om een terrein waar aardewerk werd aangetroffen dat in het neolithicum lijkt te dateren, naast laatmiddeleeuws aardewerk (CAI ID 219483).¹⁵ Op een andere locatie (CAI ID 101071) werden uit het laat-neolithicum twee kringgreppels, waarvan één met grafkuil, aangetroffen. Daarnaast werden uit de late ijzertijd ook (paal-)kuilen en greppels en ook het restant van een tweebeukige huisplattegrond aangetroffen.¹⁶ In de buurt van deze sites bevindt zich Kasteel Zevenbergen, een waterburcht die teruggaat tot de late middeleeuwen (CAI ID 106049).¹⁷ Er werden hier ook twee blokken blauwe hardsteen gevonden, één met cannelures en één met een voluut (CAI ID 222394).¹⁸ Verder naar het zuiden, op dezelfde zandrug, is kasteel Doggenhout gelegen (CAI ID 106050), een laatmiddeleeuwse waterburcht met donjon (zie ook 2.4.2).¹⁹

Op een wat hoger gelegen locatie ten zuidoosten van het onderzoeksgebied (CAI ID 100808) werden enkele niet nader dateerbare stukjes lithisch materiaal uit de steentijd aangetroffen, een vondstenconcentratie aardewerk uit de late bronstijd, aardewerk uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de volle middeleeuwen. Er werd ook een kuil met scherven uit de late bronstijd geregistreerd.²⁰

Nog een aantal locaties bevinden zich ten noordwesten en ten noordoosten van het onderzoeksgebied. In het noordwesten gaat het om de 18de-eeuwse Driepikkelhoeve (CAI ID 103337).²¹ Nabij deze hoeve werd lithisch materiaal uit de steentijd aangetroffen, maar ook aardewerk uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen (CAI ID 100914).²² Op de terreinen ten noordoosten van het onderzoeksgebied werd veldprospectie uitgevoerd (CAI ID 100915-CAI ID 100920). Hierbij werden vondsten aangetroffen uit de metaaltijden, de Romeinse tijd, de vroege middeleeuwen en de volle middeleeuwen. Een aantal scherven kon slechts in het algemeen aan de middeleeuwen toegewezen worden.²³

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laarstraat [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/210631> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kasteeldreef [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/219483> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zevenbergen 1 (Verkaveling Creuteldonck) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/101071> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kasteel Zevenbergen 1 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/106049> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kasteel Zevenbergen II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/222394> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

¹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kasteel Doggenhout [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/106050> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bistweg Fort 1 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100808> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Driepikkelhoeve [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103337> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Driepikkelhoeve [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100914> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

²³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laar X [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100915> (Geraadpleegd op 14-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laar X [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100915> (Geraadpleegd op 14-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laar X [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100915> (Geraadpleegd op 14-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laar Klein Veld [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100916> (Geraadpleegd op 14-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laar 1 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100917> (Geraadpleegd op 14-05-2021) Agentschap Onroerend Erfgoed

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het terrein is gelegen ten noordoosten van het centrum van Ranst, aansluitend bij de kruising van de Processieweg met de Laarstraat. Het terrein kent een gunstige landschappelijke ligging op de oostelijke flank van een noordwest-zuidoost georiënteerde zandrug (Figuur 6), waar het centrum van Ranst op gelegen is. In het oosten van het terrein ontspringt een naamloze waterloop die aansluit op de Grote Merriebeek, die uitmondt in de Groot Schijn. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwe tijd kunnen voorkomen. Op korte afstand ten noorden van het onderzoeksgebied werden uit de late bronstijd drie kringgreppels en twee mogelijk crematiegraven geregistreerd, naast greppels die mogelijk deel uitmaakten van een terreinafbakening of enclosure. Uit de Romeinse tijd werden op deze locatie ook kuilen en paalkuilen aangetroffen, waarvan een deel toebehoort aan een potstalwoning, die omgeven was door een greppel. Verder werden een bijgebouw, een vierpalige spieker en een waterput vastgesteld die niet aan een specifieke periode konden toegewezen worden. Deze resten wijzen op het hoge archeologische potentieel van het onderzoeksgebied.

Binnen het onderzoeksgebied is een overgang op te merken van nattere naar drogere gronden, waar we vaak sporen van bewoning vinden. De verwachte aanwezigheid van een plaggendek toont aan dat de gronden inderdaad reeds in de middeleeuwen in gebruik genomen werden als akkerland.

Vanaf de 18de eeuw beschikken we over historische kaarten en luchtfoto's om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Dit leert ons dat het uiterste westen van het terrein reeds in de 18de eeuw bebouwd is en voorts op dat moment in gebruik is als akkerland. De bebouwing is vandaag de dag verder toegenomen. De huidige bebouwing en bebouwing op het terrein in het verleden maken dat we verwachten dat de bovenzijde van het bodemarchief aangetast kan zijn. Omwille daarvan achten we het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite slechts laag.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen, een bijgebouw en de aanleg van wegenis. De kelder van de appartementen, inclusief vloerplaat, zal 3,0 m onder het maaiveld reiken. De kruipkelders van de woningen tot 1,40 m diep, met een bijkomende fundering van 25 cm. De funderingsplaat van het bijgebouw zal tot 10 cm onder het maaiveld reiken. De verstoringsdiepte bij de aanleg van de toegangsweg naar de carport zal ca. 60 cm bedragen. De omgevingsaanleg met de aanplant van bomen zal vermoedelijk tot 80 cm

2021: Laar 3 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100918> (Geraadpleegd op 14-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Laar 5 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100919> (Geraadpleegd op 14-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Schawijkplaspweg II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100920> (Geraadpleegd op 14-05-2021)

onder het maaiveld reiken. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging op de oostelijke flank van een noordwest-zuidoost georiënteerde zandrug met in het oosten een beek. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwe tijd kunnen voorkomen. Op korte afstand ten noorden van het onderzoeksgebied werd een meerperiodensite vastgesteld, met restanten uit minstens de late bronstijd en de Romeinse tijd. Uit de late bronstijd betreffen het begravingssporen en uit de Romeinse tijd bewoningssporen. Binnen het onderzoeksgebied is een overgang op te merken van nattere naar drogere gronden, waar we vaak sporen van middeleeuwse bewoning vinden. De verwachte aanwezigheid van een plaggendek toont aan dat de gronden inderdaad reeds in de middeleeuwen in gebruik genomen werden als akkerland. De aanwezigheid van bebouwing op het terrein vandaag de dag en in het verleden maakt dat we verwachten dat de bovenzijde van het bodemarchief aangetast is. Dit betekent dat het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite slechts laag is. Het terrein kent wel nog potentieel op relevante archeologische sporen. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is dan ook bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein, waar het niet bebouwd is, in gebruik is als grasland. Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem beter in te kunnen schatten, maar dit kan ook aan de hand van een proefsleuvenonderzoek. Het is daarom kosten-baten efficiënter om meteen over te gaan tot de uitvoering van een proefsleuvenonderzoek.

Een proefsleuvenonderzoek dient uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging op de oostelijke flank van een noordwest-zuidoost georiënteerde zandrug met in het oosten een beek. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwe tijd kunnen voorkomen. Op korte afstand ten noorden van het onderzoeksgebied werd een meerperiodensite vastgesteld, met restanten uit minstens de late bronstijd en de Romeinse tijd. Uit de late bronstijd betreffen het begravingssporen en uit de Romeinse tijd bewoningssporen. Binnen het onderzoeksgebied is een overgang op te merken van nattere naar drogere gronden, waar we vaak sporen van middeleeuwse bewoning vinden. De verwachte aanwezigheid van een plaggendek toont aan dat de gronden inderdaad reeds in de middeleeuwen in gebruik genomen werden als akkerland. De aanwezigheid van bebouwing op het terrein vandaag de dag en in het verleden maakt dat we verwachten dat de bovenzijde van het bodemarchief aangetast is. Dit betekent dat het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite slechts laag is. Het terrein kent wel nog potentieel op relevante archeologische sporen. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is dan ook bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bastiaens, J./J.M. Van Moernick, 1994: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouwareaal: getuigen van 17de-eeuwse landbouwintensivering in de Belgische provincies Antwerpen en Limburg en de Nederlandse provincie Noord-Brabant, *Historisch Geografisch Tijdschrift* 12.3, 81-90.

De Cononck, F., 1963: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Schilde 29 W*, Gent.

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier*, Leuven.

Van Doesburg, J./M. De Boer/J.H.C. Deebe, 2007: *Essen in zicht. Essen en plaggendekken in Nederland. Onderzoek en beleid*, Amersfoort (Nederlandse archeologische rapporten 34).

4.2 Websites

Cartesius (2021)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

